

Originality. Author's definition of the notion «providing educational innovations» has been formulated. The concept of «readiness to implement educational innovations» has been specified, organizational and pedagogical conditions of formation of the investigated readiness have been defined. The program of educational discipline «Providing Innovations in Education» and the manual «Pedagogical Providing Innovations in Education» aimed at familiarizing future teachers with the conceptual provisions of the theory of innovation development, principles and methods of state regulation of innovation activities, methodological and theoretical and methodological foundations of organization and management of innovation process have been prepared.

Conclusion. The influence of experimental factors on future teachers has significantly reduced the barriers to the implementing educational innovations in practice, which indicates the effectiveness of the developed teaching and methodological materials as well as organizational and pedagogical conditions for the training of future teachers of higher educational institutions to implement educational innovations in the practice of higher education together with the proposed methodology.

Key words: higher education; educational process; future teacher; innovations; provision of innovations; introduction of innovations; organizational and pedagogical conditions; pedagogical experiment.

Одержано редакцією 07.12.2017
Прийнято до публікації 14.12.2017

УДК 373.29.2.015.31 (045)

МЕЛЬНИК Наталія Іванівна,
доктор педагогічних наук, доцент кафедри
дошкільної освіти Педагогічного інституту,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
Україна
e-mail: n.melnyk@kubg.edu.ua

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПАРАДИГМІ СУЧАСНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури виявлено особливості реалізації завдань правового виховання в контексті сучасної парадигми дошкільної освіти. Уточнено сутність поняття «парадигма», виокремлено моделі парадигм сучасної освіти в цілому і визначено домінуючі парадигми дошкільної освіти. Представлено змістову характеристику поняття «правове виховання дітей дошкільного віку». Визначено особливості актуалізації правового виховання дітей дошкільного віку в парадигмі сучасної дошкільної освіти, проаналізовано особливості реалізації засад правового виховання в контексті реалізації підходів і у змісті дошкільної освіти.

Ключові слова: правове виховання; парадигма освіти; моделі сучасної парадигми освіти; діти; дошкільний вік; дошкільна освіта; підходи; аксіологія.

Постановка проблеми. Становлення й розвиток правової держави і громадянського суспільства не можливий без належного правового виховання, громадянської освіти всіх членів суспільства, починаючи з найменших – дітей дошкільного віку і завершуючи освітою дорослих. Динамічні зміни і процеси, що відбуваються в українському суспільстві, євроінтеграційні тенденції та співробітництво держави з провідними європейськими і міжнародними установами у сфері економічної, інформаційної й освітньої галузей, налагодження зв'язків із представниками міжнародних громадських асоціацій актуалізують в Україні питання правового захисту всіх членів суспільства і піднімають проблему правової освіченості населення в цьому аспекті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. У провідних європейських країнах і економічно розвинених країнах світу питання правового захисту та правове виховання виступають одними з пріоритетних у освітній політиці. Так, у директивному документі Європейського Союзу від 2008 року «Діти дошкільного віку та послуги в дошкільній освіті» було ініційовано створення «європейської політики дитинства» (European politics of childhood), пріоритетною ціллю якої визначено права дитини від народження до вступу в школу [1]. Серед ключових положень документу також: надана всім дітям без виключення можливість отримати якісну дошкільну освіту в умовах різноманітності традицій і досвіду по всій Європі; надане дітям право на отримання соціальних переваг і окремих державних виплат для отримання освіти, оскільки вони вважаються повноцінними громадянами ЄС; на всіх держав-членів ЄС покладено відповідальність за забезпечення прав дітей на якісну дошкільну освіту на паритетних умовах (забезпечення прав дітей, дошкільною освітою й вихованням, гендерною рівністю, справедливістю й соціальною рівністю, отримання якісної освіти, що базована на багатокультурності, різноманітних традиціях і практиках дошкільної освіти по всій Європі) [2].

У вітчизняному нормативно-правовому забезпеченню також актуалізується питання правового захисту і виховання дітей із дошкільного віку і до завершення шкільного навчання. Серед основоположних документів: Закон України «Про освіту», Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття»), «Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти», «Концепції громадянської освіти та виховання в Україні», «Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді», Закон України «Про дошкільну освіту», Закон України «Про охорону дитинства», Базовий компонент дошкільної освіти від 2012 року, програми дошкільної освіти «Дитина», «Я у Світі», «Українське дошкілля», «Дитина в дошкільні роки». Окрім того, з метою підвищення рівня правової освіти населення, створення належних умов для набуття громадянами правових знань, а також забезпечення їхнього конституційного права знати свої права та обов'язки Указом Президента України від 18 жовтня 2001 року затверджено Національну програму правової освіти населення, де ставиться завдання правового виховання населення взагалі й молодого покоління, зокрема [3]. Різні аспекти правового виховання представлені у працях і наукових пошуках вітчизняних і зарубіжних дослідників: П. Груздева, Г. Давидова, О. Здравомислова, І. Кона, А. Маркової, Т. Барило, В. Бермана, Г. Маньковського, О. Нікітіна, В. Обухова, В. Оксамитного, М. Подберезського, Л. Твердохліб, Н. Ткачової, Я. Шевченко та ін. окремі аспекти правового виховання дітей дошкільного віку розкрито у працях В. Ашикова, Н. Віноградової, Г. Задорожної, С. Козлової, Т. Поніманської, Л. Пименової, Е. Руслової, О. Рилєєвої, С. Федотової та ін.

Так, у своїх дослідженнях даного явища С. Козлова наголошує на тому, що треба сформулювати в дошкільника уявлення про самого себе, про свої права та обов'язки, необхідно не лише повідомляти йому про це, але і формувати оцінне відношення до соціальних явищ, фактів, подій, учити застосовувати отримані знання в різноманітних формах власної діяльності [4]. Компонентом патріотичного виховання, на думку Л. Пименової, є знайомство дітей з їхніми правами і обов'язками, оскільки до семи років вони можуть оцінити вчинки соціуму, проявляють толерантність до представників інших національностей, що реалізується в різних видах їхньої творчої комунікативної діяльності [5]. Особливості реалізації педагогічних умов із формування в дітей старшого дошкільного віку уявлень про права людини досліджує С. Федотова [6]. Питання правового захисту дітей із позиції їхньої гуманістичної взаємодії з дорослими й однолітками представлено в наукових працях Т. Поніманської [7]. Професійну підготовку як педагогічних кадрів дошкільної освіти, так і інших учасників освітнього процесу в закладі дошкільної освіти та ознайомленню їх з

основними документами з прав дитини актуалізує у своїх наукових пошуках Т. Доронова, підкреслюючи що, це – так само профілактична, діагностична і корекційна робота з дітьми і їхніми батьками [8].

Як свідчить аналіз джерел і публікацій, проблема правового виховання дітей дошкільного віку у вітчизняній теорії і практиці не є новою, але залишаються актуальними і нерозкритими такі аспекти, як концептуальні засади правового виховання дітей дошкільного віку, особливості здійснення правового виховання дітей різного дошкільного віку, педагогічне і методичне забезпечення правового виховання дітей дошкільного віку, підготовка фахівців до здійснення такого виховання.

Відтак, постає необхідність визначення ролі, значення та місця правового виховання в парадигмі сучасної вітчизняної дошкільної освіти, що становить **мету** представленого в даній статті аналітичного дослідження. Окреслена проблематика вимагає поетапного **розв'язання** поставлених у меті **завдань**, які реалізовуватимуться шляхом аналітичного огляду феномену правового виховання дітей дошкільного віку, визначення особливостей сучасної парадигми дошкільної освіти та виокремлення аспекту правового виховання як у контексті загальної парадигми українського дошкілля, так і у змісті вітчизняної дошкільної освіти.

Комплексність феномену правового виховання вимагає застосування аналітичного підходу до здійснення дослідження, а відтак передбачає застосування таких теоретичних **методів** його здійснення, як: аналіз, порівняння, узагальнення та систематизація психолого-педагогічної літератури з питань правового виховання, особливостей парадигми сучасної освіти і дошкільної освіти, зокрема, проблема організаційно-педагогічного забезпечення правового-виховання та особливостей його впровадження у закладах дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу статті. Розкриваючи особливості правового виховання дітей дошкільного віку в сучасній парадигмі дошкільної освіти України важливо окреслити сутність освітньої парадигми як явища і значення поняття «правове виховання дітей дошкільного віку» як педагогічного феномену. Поняття «парадигма» увійшло до вжитку як інструмент наукознавства з 70-х років збіглого століття і тлумачиться в епістимічному контексті як сукупність фундаментальних знань, цінностей, переконань і технічних прийомів, що виступають як зразок наукової діяльності. У соціальному контексті «парадигма» характеризується через поділяюче її конкретне наукове співтовариство, цілісність і границі якого вона визначає [9]. За твердженням вітчизняного науковця І. Зязюна [10, с. 22], означене поняття стрімко набуває значущості в суспільній практиці, означає найбільш загальні принципи розуміння та інтерпретації об'єкта дослідження, що прийняті в певному науковому співтоваристві.

Більш глибоким за своєю сутністю є поняття «освітня парадигма». Уявлення про дитину, учня, студента (включаючи і післядипломну освіту), про можливості, цілі й завдання освіти, про вчителя, педагога й основні їхні характеристики – увесь цей комплекс ідей окреслює парадигму освіти і відтворює загальну картину світу, що притаманна певній епосі. Будь-яка світоглядна, а разом із тим і освітня парадигма в історії проходить декілька етапів: становлення, завершення і, нарешті, статики, коли вона стає «млявою», «задубілою» і заважає розвитку. Тим часом у глибинах старої парадигми народжуються нові ідеї, принципи, відбувається переосмислення основних понять і зв'язків [10, с. 22].

Сучасна дошкільна освіта характеризується процесами становлення нових парадигм. Вони взаємозв'язані й ускладнені різноманітністю і суперечністю вихідних положень і висновків, однак їх спільність – підкреслити практичну реалізацію новітніх ідей і концепцій у практиці вітчизняних закладів дошкільної освіти.

Вітчизняні науковці виділяють п'ять моделей сучасної парадигми, які постають як інновації в освіті: 1) освіта як формування наукової картини світу; 2) освіта як

професіоналізація; 3) освіта як формування культури розумової діяльності; 4) освіта як підготовка до життя; 5) концепція неперервної освіти [11].

Максимальне розкриття її індивідуальних здібностей, неповторних, унікальних особливостей психіки та інтелекту стають головною метою всього освітнього процесу. Завдання вітчизняної дошкільної освіти полягає в забезпеченні реальної, а не декларованої пріоритетності освіти. Її потрібно модернізувати в контексті вимог і можливостей ХХІ ст.

У контексті дослідження правового виховання дітей дошкільного віку в парадигмі дошкільної освіти інтерес становлять такі динамічні процеси в освітньому просторі та місце сучасної дитини в них, як-от: 1) швидкі зміни ідей і технологій відповідно до яких потрібно забезпечити високу здатність дитини функціонувати в різних умовах; 2) слід відшукати раціональні схеми співвідношення між розвитком знань, технологій і здатністю дитини їх творчо засвоїти; 3) в умовах глобалізації дуже важливо забезпечити оптимальний баланс між локальним і глобальним, щоб дитина усвідомлювала себе у світі, могла з відповідальністю ставитися до нього, тобто була і громадянином країни; 5) у реаліях інформаційного суспільства потрібно виробити комунікативні здатності дітей, культивувати в кожній дитині високі духовні ідеали на основі конструктивізму як життєвої позиції, стверджувати культуру толерантності, сприймання представників інших культур у категоріях «інших», а не «гірших».

Усі ці виклики ХХІ століття вимагають перегляду звичних характеристик і норм освітньої діяльності, а відтак інтерес становить особистісна орієнтована парадигма сучасної дошкільної освіти, що зорієнтована на організацію повноцінної життєдіяльності самої дитини як її активного суб'єкта. Особистісно орієнтована модель дошкільної освіти бере початок від дитини, а не від педагога. Відповідно, у центрі уваги постає дошкільник як активний суб'єкт життя, діяльності, який здатний у процесі навчання й виховання спиратися на власний життєвий досвід, збагачувати його, за допомогою дорослих оволодівати вмінням довіряти йому. Тому основою побудови освітнього процесу має бути напрям індивідуалізації, що враховує відмінні, специфічні особливості розвитку кожного індивіда [12].

Особистісно орієнтована освітня модель є своєрідною навчально-виховною технологією оптимізації процесів різних видів діяльності дошкільників. Вона спрямована на збалансування внутрішнього і зовнішнього, природного і соціального, інтелектуального і морального, фізичного і художнього, колективного та індивідуального, теоретичного і практичного. Ця освітня парадигма проголошує пріоритет особистісного зростання над навченістю, розширено трактує поняття життєвого контексту: на зміну навчанню й вихованню «групового (класного) масштабу» приходять життєдіяльність дитини у цілому. Упровадження в життя особистісно орієнтованої моделі дошкільної освіти потребує від педагога професійної зрілості, майстерності, високої культури праці, психологічної грамотності. У контексті особистісно орієнтованого підходу реалізується така модель парадигми сучасної освіти, як формування культури розумової діяльності.

Наразі ж у сучасній дошкільній освіті набуває нового значення парадигма освіти, яка супроводжується розробленням нових цілей і, насамперед, ціннісних орієнтацій, де пріоритетну роль відіграє аксіологічний підхід до здійснення дошкільної освіти, розуміння її студентами як ціннісного явища, як системи цінностей, котрі мають особисту значущість для студентів. Цінності – це узагальнені базисні уявлення людей про цілі й норми власної поведінки, орієнтири, які існують у свідомості кожної людини; вони можуть бути схарактеризовані через такі ознаки, як значущість, нормативність, корисність, необхідність, доцільність. Складна і неоднорідна структура цінностей зумовлює наявність численних їх класифікацій. Цінності поділяють на абсолютні й відносні, ідеальні й реальні,

індивідуальні й соціальні, внутрішні й зовнішні, об'єктивні й суб'єктивні, позитивні й негативні, конкретні й абстрактні, матеріальні й духовні, цінності-ідеали, цінності-способи поведінки, цінності-переконавання та ін. Аксіологічний підхід забезпечує реалізацію першої та другої моделі парадигми освіти. Звичайно, якщо мова йде про дошкільну освіту, то для першої моделі особливістю її прояву в освітньому процесі закладу дошкільної освіти буде навчання дітей на засадах дослідницького навчання, передачі достовірних інформації та фактів, що доступні дітям дошкільного віку. Для другої моделі характерним буде формування в дітей уявлень про освіту й освіченість як цінність, цікавий і важливий процес у житті кожної людини.

В освітньому процесі закладу дошкільної освіти ціннісні орієнтації дітей дошкільного віку формуються в основному виді їхньої діяльності – гри. Означене актуалізує діяльнісний підхід у дошкільній освіті як основний засіб і вирішальну умову розвитку особистості. Він сформувався у психології як засіб пізнання особистості та особливостей її взаємодії з навколишнім середовищем, тому вважаємо, що правове виховання дітей дошкільного віку повинно базуватися на засадах означеного підходу і реалізовуватися через практичні ситуації, що запропоновані дітям для розігрування чи вирішення.

Сучасна парадигма дошкільної освіти гуманістична за своєю сутністю, передбачає, що її головною ланкою буде окрема людина; парадигма сучасної дошкільної освіти визначається особистісно орієнтованим, індивідуальним, діяльнісним, аксіологічними підходами, які покликані не лише забезпечити демократичний, паритетний освітній процес, але й сприяти правому вихованню дітей дошкільного віку.

Зазначимо, що в цілому в системі правової освіти населення, починаючи з дитинства, важливу роль відіграє формування й постійний розвиток правової культури. У загальному розумінні правове виховання – процес цілеспрямованого і систематичного впливу на свідомість і культуру поведінки членів суспільства, що здійснюваний для досягнення необхідного рівня правових знань, вироблення глибокої поваги до закону і звички точного виконання його вимог на основі особистого переконання [13, с. 340]. Розуміючи значення дошкільного дитинства як одного з важливих і самодостатніх періодів становлення особистості дитини, державою здійснено низку законодавчих ініціатив для забезпечення правового виховання дітей із найпершої ланки системи освіти – дошкільної, а саме: «Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти», «Концепції громадянської освіти та виховання в Україні», «Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді», Закон України «Про охорону дитинства» та ін.

У цих документах наголошується, що на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти правове виховання дошкільників – обов'язкова умова формування життєвої компетентності особистості, а в розвитку суспільства право не тільки охоплює більшість сфер людської життєдіяльності, а й розширює межі своєї дії в міру ускладнення суспільних стосунків.

За дослідженням Г. Задорожної, метою правового виховання є формування в дітей культури громадянина, яка містить усвідомлене ставлення до своїх прав і обов'язків перед суспільством і державою, що закріплені в основних законодавчих актах, глибоку повагу до законів і правил людського співіснування, готовність дотримуватися й виконувати закріплені в них вимоги, брати активну участь в управлінні державними справами, боротьбі з порушенням законів.

Правове виховання дітей має триєдину мету і передбачає: 1) формування уявлень про права і закони, підвищення їхньої правової грамотності, розуміння необхідності дотримання норм цих законів, що сприятиме розвитку почуття власної гідності, поваги до себе, своїх батьків, до інших людей, формуванню правильного «правового» спілкування з іншими дітьми, спроможності захистити себе з правової позиції; 2) формування правової свідомості як сукупності правових уявлень, поглядів,

переконань, почуттів, які визначають ставлення особистості до вимог законів і регулюють поведінку в конкретній правовій ситуації; 3) формування правомірної поведінки, негативного ставлення до фактів правопорушень і злочинів, що дозволить дитині аналізувати власні вчинки і поведінку інших дітей і дорослих в контексті дотримання ними загальноприйнятих норм і правил, а також законодавчих вимог [14].

Організація роботи з правового виховання в закладах дошкільної освіти може спрямовуватися у трьох напрямках: 1) організаційно-методична робота з педагогами; 2) навчально-виховна робота з правової освіченості дошкільників; 3) робота з формування правового світогляду батьків. Відтак, правове виховання дітей дошкільного віку передбачає ознайомлення з конкретними і зрозумілими їм правами, які виокремлюємо в чотири основні групи прав: 1) права на гідне існування, виживання, що включає право на життя і здоров'я, житло, їжу, ім'я, родину, турботу батьків, громадянство.; 2) права на розвиток, освіту, відпочинок і дозвілля; 3) права на захист від приниження, насильства та експлуатації, а також особливі права дітей-інвалідів і сиріт; 4) права на свободу слова, думки і діяльності.

У процесі правового виховання дітей дошкільного віку необхідно зважати й на те, що цей вік характеризується низкою відмінних особливостей, тому відбір принципів і методів правового виховання вимагає врахування вікових особливостей дитини. Для правового виховання дитини в дошкільному дитинстві важливу роль відграють сім'я як найближче соціальне середовище і заклад дошкільної освіти як перша ланка неперервної системи правового виховання і громадянської освіти дітей у цілому – найважливіші інститути соціалізації особистості. Відтак, одним із пріоритетних завдань, які повинні вирішувати педагоги дошкільної освіти – формування в дітей уявлень про свої права та обов'язки, правила і закони, а також морально-правових якостей дітей дошкільного віку та їхньої законослухняної поведінки.

Визначивши сучасну парадигму дошкільної освіти, яка характеризується гуманістичною спрямованістю, пріоритетністю особистісно орієнтованого, діяльнісного та аксіологічного підходів, з'ясувавши сутність феномену «правове виховання дітей дошкільного віку» можемо виокремити особливості прояву правового аспекту в сучасній парадигмі дошкільної освіти:

- у контексті реалізації особистісного орієнтованого підходу забезпечуватиметься право дитини на індивідуальність, отримання освіти відповідно до своїх інтелектуальних можливостей, з урахуванням задатків і фізіологічних особливостей, а відтак у дитини на підсвідомому рівні формуватиметься правова культура і поведінка по відношенню до інших;
- у контексті діяльнісного підходу забезпечуватиметься практична підготовки дитини до застосування своїх прав, адже дитина знатиме коли, де і як можна застосовувати свої права, як про них можна заявити;
- у контексті реалізації аксіологічного підходу в дітей дошкільного віку формуватиметься уявлення про права людини як цінність громадянського суспільства.

Наступний етап здійснення даного аналітичного дослідження – визначення особливостей прояву правового виховання в сучасній парадигмі дошкільної освіти (змістовий аспект). Як підкреслювалося раніше, система правового виховання має бути неперервною, починаючи з дошкільного закладу і закінчуючи вишем чи іншими освітніми закладами, які забезпечують освіту дорослих. Правове виховання дітей дошкільного віку донедавна не виокремлювалося у змісті дошкільної освіти й у планах роботи закладів дошкільної освіти. Однак, тенденції розвитку громадянської освіти в Україні актуалізують розв'язання завдань правового виховання дітей дошкільного віку впродовж останніх років, оскільки змістовий компонент зазнає суттєвих змін, про що йдеться в Базовому компоненті дошкільної освіти від 2012 року і програмах.

Державним стандартом дошкільної освіти України окреслено завдання правовиховної роботи з дошкільниками, що полягають у прищепленні їм елементарних правових знань, формуванні найпростіших навичок правової поведінки. Окрім того, у Базовому компоненті дошкільної освіти України визначено, що одним із критеріїв, який характеризує дошкільну зрілість та її психологічну готовність до систематичного навчання у школі, є орієнтування дитини у своїх основних правах і обов'язках [15, с. 5]. У документі в освітній лінії «Особистість дитини» у контексті розвитку самосвідомості дитини також конкретизовано результати правовиховної роботи з дітьми дошкільного віку – здатність орієнтуватися у своїх основних правах і обов'язках, усвідомлення їх значення та відмінності.

У програмі «Дитина» у підрозділах «Дитина в соціумі» реалізуються завдання з правового виховання, у результаті систематичної роботи вихователя за рекомендаціями, що представлені у програмі, дитина дізнається про свої права, обов'язки, може означити словами ці категорії, пояснити їх відмінність. Перелічує свої елементарні права (на відпочинок, на захист, на розуміння дорослого, на підтримку, на повагу до себе та ін.), домагається їх виконання. Може назвати і виконати свої основні обов'язки (самостійно виконувати те, що під силу; не робити шкоди іншому; дотримуватись режиму дня). Розуміє зв'язок слів «право», «правило», «честь». Знає етичні еталони поведінки. Здатна керуватися у своїй поведінці моральними нормами, відчуває межі припустимої поведінки. В основу системи правового виховання дошкільників необхідно поставити «нероздільну» програму морально-правового виховання, тобто у правовиховній роботі з дошкільниками дуже важливо поєднувати зміст, форми і методи правового і морального виховання. Виділяти тільки правові норми, не пов'язуючи їх із моральними, недоцільно. Адже на практиці дитина не стикається з ситуаціями, які вимагають тільки юридичного оцінювання без звертання до моральних уявлень, поглядів, почуттів [16].

У програмі «Я у Світі», у сфері життєдіяльності «Я сам» також виокремлено такий аспект виховання, як ставлення дітей до прав та обов'язків. З цього питання передбачається такий обсяг знань, умінь, навичок дошкільника: дитина знає свої права, обов'язки, може означити словами ці категорії, пояснити їх відмінність. Перелічує свої елементарні права (на відпочинок, на захист, на розуміння дорослого, на підтримку, на повагу до себе), домагається їх виконання. Може назвати і виконати свої основні обов'язки (самостійно виконувати те, що під силу; не робити шкоди іншому; дотримуватись режиму дня). Розуміє зв'язок слів «право», «правило», «честь». Знає етичні еталони поведінки. Здатна керуватися у своїй поведінці моральними нормами, відчуває межі припустимої поведінки [17].

У змісті програми «Українське дошкілля» схарактеризовано напрями роботи «Основи правової культури», яким чітко конкретизовано реалізацію таких завдань із правового виховання: формувати правову культуру особистості, знати свої права та обов'язки, поважати права та обов'язки інших людей; давати знання про те, що кожна людина своєрідна, неповторна, народилася на світ, щоб жити і бути щасливою, ніхто не має зазіхати на це право; формувати в дітей поняття про життя як найвищу цінність [18, с. 125]. Відповідно до програми дітей ознайомлюють із правом на життя, ім'я, сім'ю, житло, освіту і вибір професії, на відпочинок, харчування, медичну допомогу [там само, с. 125]. У програмі також визначено показники правової компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Як засвідчує представлений аналіз освітніх програм, хоча він і не є вичерпним і може розглядатися як такий, що може бути уточнений і розширений, у змісті сучасної дошкільної освіти правове виховання дітей дошкільного віку може розпочинатися з елементарного навчання морально-етичних норм поведінки і поступово

ускладнюватися відповідно до вікових і психологічних особливостей дітей. Означене має передбачати принципи посильності, доступності й систематичності освітнього процесу, що спрямований на правове виховання дітей.

Висновки. Результати представленого аналітичного дослідження засвідчують, що правове виховання дітей дошкільного віку на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти окреслюється комплексно в підходах до його визначення, актуалізації його здійснення в умовах інтенсивних суспільних трансформацій та індивідуалізації освітнього процесу закладів дошкільної освіти. Парадигма сучасної дошкільної освіти в Україні характеризується особистісно зорієнтованим, діяльнісним, аксіологічним і прагматичним підходами, визначає правове виховання дітей дошкільного віку одним із важливих аспектів підготовки дітей до реального життя, до позитивної взаємодії дітей із дорослими й однолітками, до співіснування дітей у соціумі.

Для реалізації правового виховання в системі дошкільної освіти в сучасній вітчизняній теорії і практиці налічується чимало здобутків, серед яких виокремлення означеного аспекту виховання у змісті дошкільної освіти. Однак, **подальшого розроблення потребує** питання визначення педагогічних умов формування правової компетентності дітей дошкільного віку, визначення теоретико-методологічних засад, концептуальних основ правового виховання дітей дошкільного віку, що становить перспективу подальших наукових розвідок.

Список використаних джерел

1. Efficiency and equity in European education and training systems: Communication from the Commission to the Council and to the European Parliament: COM/2006/0481 final / Commission of the European Communities. (2006). Brussels. Retrieved from <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0481:FIN:EN:PDF>. – Title from the screen. – Date of retrieving: 13.02.2018.
2. Young children and their services: developing a European approach: Children in Europe Policy Paper: a Children in Europe Policy paper: (English version): (September, 2008). Bernard van Leer Foundation, Eurochild International Step by Step Association, EECERA Utdanningsforbundet. Step by Step Association]. Retrieved from http://www.fruehe-chancen.de/fileadmin/PDF/Archiv/children_in_europe.en.pdf. – Title from the screen. – Date of retrieving: 24.06.2018.
3. Майор Н. С. Правове виховання дошкільників – обов'язкова умова формування життєвої компетентності особистості / Н. С. Майор, О. Ю. Чаварга. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakinpro.org.ua/2010-06-02-07-11-30/2010-06-02-07-12-06/173-2010-04-08-05-59-48>
4. Козлова С. А. Нравственное воспитание дошкольников в процессе ознакомления с окружающим миром / С. А. Козлова. – Москва, 1988.
5. Пименова Л. В. Программа патриотического воспитания детей дошкольного возраста / Л. В. Пименова. – Пермь, 1999. – 32 с.
6. Ган Н. Ю. Педагогический мониторинг процесса правового воспитания старших дошкольников : дис. ... канд. пед. наук / Н. Ю. Ган. – Екатеринбург, 2002. – 220 с.
7. Поніманська Т. І. Моральне виховання дошкільників : навчальний посібник / Т. І. Поніманська. – Київ : Вища школа, 1993. – 111 с.
8. Доронова Т. Взаимодействие дошкольного учреждения с родителями : пособие [для работников дошкольных образовательных учреждений] / Т. Доронова. – Москва, 2002. – 120 с.
9. Кун Томас. Структура наукових революцій / Томас Кун. – Київ : Port-Royal, 2001. – 228 с.
10. Зязюн І. А. Освітні парадигми та педагогічні технології у вимірах філософії освіти / І. А. Зязюн // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки. – 2010. – Вип. 1.28. – С. 21–27. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2010_1.
11. Кусжанова А. Ж. Исторические типы образования / А. Ж. Кусжанова // Кредо. – 1998. – № 6. Режим доступа : <http://credonew.ru/content/view/107/50/>
12. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : наук.-метод. посіб. / І. Д. Бех ; М-во освіти і науки України, Ін-т змісту і методів навчання. – Київ : [Ін-т змісту і методів навчання], 1998. – 204 с.
13. Мелехин А. В. Теория государства и права / А. В. Мелехин. – Москва : Маркет ДС, 2007. – 670 с.
14. Задорожна Г. правове виховання особистості дитини : поняття, сутність, особливості / Г. Задорожна // Педагогічний часопис Волині. – 2017. – № 4 (7). – С. 12–17.
15. Базовий компонент дошкільної освіти : [наук. кер. А. М. Богуш ; авт. кол. : Богуш А. М., Беленька Г. В., Богиніч О. Л. та ін.]. – Київ : [б. в.], 2012. – 26 с.

16. Дитина : Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк ; авт. кол. : Г. В. Беленька, О. Л. Богиніч, Н. І. Богданець-Білокаленко [та ін.] ; наук. ред. : Г. В. Беленька, М. А. Машовець. – Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – 304 с.
17. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2 ч. Ч. II. Від трьох до шести (семи) років / Аксьонова О. П., Аніщук А. М., Артемова Л. В. [та ін.] ; наук. кер. О. Л. Кононко. – Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. – 452 с.
18. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське довкілля» / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. – Тернопіль : Мандрівець, 2012. – 264 с.

References

1. Efficiency and equity in European education and training systems: Communication from the Commission to the Council and to the European Parliament: COM/2006/0481 final / Commission of the European Communities. (2006). Brussels. Retrieved from <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0481:FIN:EN:PDF>. – Title from the screen. – Date of retrieving: 13.02.2018. (in Engl.)
2. Young children and their services: developing a European approach : Children in Europe Policy Paper: a Children in Europe Policy paper: (English version): [September 2008] / Bernard van Leer Foundation, Eurochild International Step by Step Association, EECERA Utdanningsforbundet. – [S. l. : Step by Step Association]. Retrieved from http://www.fruehe-chancen.de/fileadmin/PDF/Archiv/children_in_europe.en.pdf. – Title from the screen. – Date of retrieving: 24.06.2018. (in Engl.)
3. Maior, N. S., & Chavarha, O. Yu. Personally oriented education: science-method. manual. Retrieved from <http://www.zakinppo.org.ua/2010-06-02-07-11-30/2010-06-02-07-12-06/173-2010-04-08-05-59-48>
4. Kozlova, S. A. (1988). Personally oriented education: science-method. Manual. Moscow (in Russ.)
5. Pymenova, L. V. (1999). Personally oriented education: science-method. Manual. Perm' (in Russ.)
6. Han, N. Yu. (2002). Personally oriented education: science-method. manual : dys. ... kand. ped. sciences. Ekaterinburh (in Russ.)
7. Ponimanska, T. I. (1993). Personally oriented education: tutor manual. Kyiv (in Ukr.)
8. Doronova, T. (2002). Personally oriented education: science-method. manual. Moscow (in Russ.)
9. Tomas, Kun. (2001). The structure of scientific revolutions. Kyiv: Port-Royal (in Russ.)
10. Ziazun, I. A. (2010). Personally oriented education: science-method. Manual. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2010_1. (in Ukr.)
11. Kuzhanova, A. Zh. (1998). Personally oriented education: science-method. Manual. Kredo, 6. Retrieved from <http://credonew.ru/content/view/107/50/> (in Russ.)
12. Bekh, I. D. (1998). Personally oriented education: science-method. Manual. Kyiv (in Ukr.)
13. Melekhyn, A. V. (2007). Personally oriented education: science-method. manual. Moscow: Market DS (in Russ.)
14. Zadorozhna, H. (2017). Personally oriented education: science-method. manual). Pedahohichni chasopys Volyni (Pedagogical Bulletin' of Volin'), 4 (7), 12–17 (in Ukr.)
15. The basic component of preschool education [nauk. ker. A. M. Bohush; avt. kol.: Bohush A. M., Bieliienka H. V., Bohinich O. L. ta in.]. (2012). Kyiv (in Ukr.)
16. Personally oriented education: science-method. manual. (2016). / nauk. ker. proektu V. O. Ohnev' iuk; avt. kol.: H. V. Bieliienka, O. L. Bohinich, N. I. Bohdanets-Biloskalenko [ta in.]; nauk. red.: H. V. Bieliienka, M. A. Mashovets. Kyiv. (in Ukr.)
17. Personally oriented education: science-method. manual. (2014). Pat. II. / Aksonova, O. P., Anishchuk, A. M., & Artemova, L. V. [ta in.]; nauk. ker. O. L. Kononko. – Kyiv (in Ukr.)
18. Personally oriented education: science-method. manual. (2012). / Bilan, O. I., Vozna, L. M., & Maksymenko, O. L. Ternopil': Mandrivets (in Ukr.)

Abstract. MELNYK Natalya Ivanivna. *Preschool children legal education in modern preschool education paradigm.*

Introduction. *Legal education of preschool children is a prerequisite for the formation of a person's vital competence. At the present stage of development of preschool education, the law not only covers most spheres of human life, but also expands the boundaries of its action as the social relations become more complicated. Recognition of the legal education of the population as one of the main factors in the formation of a high sense of justice and the legal culture of society as a whole requires educational institutions to take care of the legal education of Ukrainian citizens. The importance of legal work is not necessary to prove. Legal education of the individual in a holistic pedagogical process must be considered taking into account the age aspect. Childhood is a unique period when the traits of character, the basis of behavior, the attitude towards themselves and the outside world are formed. The basics of legal education are laid in the childhood in the moral relations of the family, the children's team.*

Purpose. *The purpose of the article is to analyze the problem of the significance and place of legal education in the paradigm of modern native preschool education.*

Methods. In order to solve the tasks and achieve the goal, a complex of general scientific methods: theoretical (analysis, comparison, generalization and systematization of psychological and pedagogical literature on legal education, features of the paradigm of modern education and preschool education, in particular, the problem of organizational and pedagogical provision of legal education and the peculiarities of its implementation in pre-school establishments) were used.

Results. On the basis of the defining of the modern paradigm of pre-school education, which is characterized by humanist orientation, priority of personality oriented, activity and axiological approaches, having clarified the essence of the phenomenon of «legal upbringing of preschool children», we can distinguish the peculiarities of manifestation of the legal aspect in the modern paradigm of preschool education: 1) in the context of the implementation of the personal-oriented approach, the child's right to individuality will be ensured, education will be received in accordance with his or her intellectual capabilities, taking into account the inputs and physiological characteristics, and therefore the child will form a legal culture and behavior towards others at the subconscious level; 2) in the context of the activity approach, practical training of the child for the exercise of their rights will be provided, the child will know when, where and how it can exercise their rights, how they can be declared; 3) in the context of the implementation of the axiological approach in pre-school children, the concept of human rights as the value of civil society will be shaped.

Originality. On the basis of scientific literature, an analysis of the concepts of «preschool children legal education» was distinguished as a prerequisite for the formation of the vital competence of the individual, and at the present stage of development of society, the law not only covers most spheres of human life, but also extends the boundaries of its action as the social relations become more complicated.

Conclusion. The results of the submitted analytical research have shown that legal education of preschool children at the present stage of development of preschool education is characterized by complexity in approaches to its definition, actualization of its implementation in the conditions of intensive social transformations and individualization of educational process of preschool institutions. The paradigm of modern preschool education in Ukraine, characterized by personally oriented, active, axiological and pragmatic approaches, determines the legal education of children of preschool age as one of the important aspects of preparing children for real life, for the positive interaction of children with adults and peers, and the coexistence of children in society.

Key words: legal education; paradigm of education; models of modern paradigm of education; children; preschool age; preschool education; approaches; axiology.

Одержано редакцією 09.11.2017
Прийнято до публікації 17.11.2017

УДК 37.013:378 (045)

МИТЦЕВА Ольга Сергіївна,
старший викладач кафедри філософії,
Харківський національний університет
радіоелектроніки, Україна
e-mail: olga.mitts37@gmail.com

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ З ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. Розглянуто сутність поняття «професійний імідж» як адресне повідомлення фахівця про свій статус, професійну роль, унікальні риси. Схарактеризовано інтерактивні методи формування позитивного професійного іміджу майбутніх фахівців з інформаційних технологій як методи, що спрямовані на постійну, активну взаємодію щодо формування у студентів індивідуального стилю діяльності, спілкування й розширення своїх можливостей, сфери їх застосування, центральним утворенням яких є моральні якості особистості, унаслідок